

„Növekvő állami szabályozás, növekvő politikai szabadsággal karöltve: ez a fejlődés iránya”

Somló Bódog több mint száz évvel ezelőtt született, „Állami beavatkozás és individualizmus” című műve – az állami szabályozás kérdésköre kapcsán ma is elgondolkodtató megállapításokat tartalmaz. (Grill Károly Könyv-kiadóvállalata, Budapest, 1907., 2. kiadás).

Somló arra a következtetésre jut, hogy az állami szabályozás, mint egyfajta mesterséges beavatkozás, a természetes fejlődés eredménye, annak szükséges velejárója, azaz ebben az értelemben maga is természetes, s miközben az állam beavatkozása egyre nagyobb körre terjed ki, az egyének egyre nagyobb szabadsággal bírnak a mindenkori állami beavatkozás megváltoztatására.

A szerző kiemeli, „minden idők tudományos és gyakorlati politikájának legtöbbet hánytorgatott, százféléképpen megoldott és mindegyre megoldásra váró nagy kérdése napjainkban ismét az érdeklődés középpontjába került. A legaktuálisabb politikai és közgazdasági kérdések jó része az állami beavatkozás problémája köré kristályosodott. E kérdésnek minduntalan újabb meg újabb előtérbe lépése igen természetes is, ha meggondoljuk, hogy akárminek akárminő szabályozása kerüljön is szóba, mindig az az előbbrevaló, a prejudikáló kérdés, hogy egyáltalában avatkozzunk-e be szabálylyal, vagy sem. Laissez-faire vagy protekcionizmus? – ez a politikai és államfilozófiai kérdések kérdése.”

A kötetben több vonatkozásban is tárgyalt történelmi materializmus kapcsán a szerző hangsúlyozza, „a gazdaságnak ... egyáltalán nincsen meg az az elsődleges és központi helyzete a társadalomban, a melylyel szemben minden más tünemény csak másodlagos és mellékes volna és így a jog és a gazdaság közti viszony a történelmi materializmus szerint egészen ferdén van megvonva. A jog függ ugyan a gazdaságtól is, de függ sok más egyébtől is, viszont a gazdaság éppen úgy függ a joptól is.... A történelmi materializmus éppen olyan egyoldalú társadalomból-

cselet, mint a többi elődje, a mely csödöt mondott. A gazdaságból akarja megmagyarázni a társadalom többi intézményét, nem pedig az emberből a gazdaságot és a többit egyaránt.” Mindazonáltal Somló azt is elismeri, „egyedül a történelmi materializmus iskolája az, a mely tisztán fel fogta, hogy a jog és az állam nem áll felette a társadalom érdekharcainak, hanem hogy az maga is csak ezeknek a harcoknak eszköze, és eredménye.”

„Az állambölcseletnek éppen úgy, miként az állam laikus felfogásának közös hibájuk, hogy az államban a küzdő érdekek felett álló intézményt látnak, a melynek feladata az ellenkező érdekek között igazságot tenni.” A szerző álláspontja szerint „teljesen hibás úgy felfogni az államot, mint valami békés kompromisszumot és azt hinni, hogy tényleg a lehető legnagyobb szám lehető legnagyobb boldogságáról van szó, azt hinni, hogy csak eléggé kiterjedt és elég rendszeres ismeretünk kellene hozzá, hogy ezt a közös feladatot a tudomány segítségével helyesen megoldjuk. Még ha ismereteink meg is volnának, akkor sem volna a jogalkotás tisztán tudományos feladat, mert az egyszersmind ellenkező szükségletek kiküzdése, nem pedig csak közös érdekek békés kielégítése.”

A tanulmányban több oldalról is bíralt „individualisztikus iskola” Somló Bódog szerint „azon a tévedésén alapszik, hogy csak az állami szabályozásban lát kényszerűt és hogy minden más összeműködést és szervezetet épp úgy, mint összes többi cselekvésünket kényszermentesnek, szabadnak tekinti. Ez a tévedése tükröződik vissza már abban a kifejezésben is, a melylyel az állami szabályozást állami beavatkozásnak nevezte el, olyképpen akarván ez által a dolgot feltüntetni, mintha az állami szabályozás természetellenes, idegenszerű, külső elemképpen zavarólag nyulna bele valami kényszermentes, természetes fejlődési folyamatba. Holott az állami szabályozás csak egyik megjelenési formája annak az általános kényszernek, a mely már az emberek pusztá egymás mellett való éléséből is szükségképpen folyik és a mely lényegileg semmiben sem különbözik az állami kényszerűtől.”

A szerző arra következtetésre jut, hogy „ha bizonyos meghatározott tulajdonsá-

gokat akarunk kiválasztani a környezet által, ha bizonyos irányba akarjuk terelni a kiválasztást, akkor erre az individualisztikus laissez faire, laissez passer a legalkalmatlanabb módszer. Ha azt akarom, hogy a kiválasztás mindig azt az eredményt hozza létre, a melyet a szabad verseny egy bizonyos adott környezetben létrehoz, akkor a versenyt éppen nem szabad szabadjára hagyynom.”

A tanulmány végkövetkeztetése szerint „az állam beavatkozása egyre nagyobb körre terjed, de az emberek szabadsága ennek a mindenkori beavatkozásnak megváltoztatására is egyre nagyobb lesz. Növekvő állami szabályozás, növekvő politikai szabadsággal karöltve: ez a fejlődés iránya, – mindenre kiterjedő állami szabályozás és tökéletes szabadság ennek a szabályozásnak megállapítására vagy megváltoztatására: ez a fejlődés ideálja.”

ZAVODNYIK JÓZSEF

Somló Bódog (1873–1920)

Jogász, egyetemi tanár, a magyar szociológia korai alakja. Pozsonyban született. Egyetemi tanulmányait Budapesten kezdte, Kolozsvárott fejezte be. Itt szerzett 1895-ben jogi, 1896-ban államtudományi doktorátust. Közben állami ösztöndíjjal Lipcse és Heidelberg egyetemén is folytatott tanulmányokat. 1899-ben jogbölcseletből, 1903-ban politikából szerezte meg a magántanári képesítést a kolozsvári egyetemen, egyben 1899-től 1905-ig a nagyváradi jogakadémia professzora. 1905-ben került Kolozsvárra a Jogbölcselet és Nemzetközi Jog Tanszékre rendkívüli egyetemi tanári kinevezéssel, majd 1908-tól 1918-ig rendes tanár. 1918-tól a budapesti egyetem tanára volt politikából és nemzetközi jogból. Számos magyar és német nyelvű jogbölcseleti és szociológiai dolgozatot írt, iskolát teremtett maga körül. Somló volt az első magyar jogfilozófus, akinek munkásságát Európa-szerte ismerték.

(Forrás: <http://www.juris.u-szeged.hu>)